

Helbing Ferenc eredeti rajza.

DARDANELLÁK: ELŐKÉSZÜLETEK A SZÁRAZFÖLDI HADMŰVELETEKRE.

Iörökország büszke megnyugvással vette tudomásul, hogy március hó 18-ikán az egyesült ántánt-flotta súlyos és döntő vereség után a hadműveleteket megszüntetni volt kénytelen. Az öröm határtalan volt, a sajtó egy része már-már túlzásba csapott s végleges győzelemről kezdett beszélni. Pedig az igazi veszedelem most következett.

Oroszország a kárpáti csatákban elvérzett, lőszere majd teljesen kifogyott, kimerülten a sok veszteségtől félholtan húzódott vissza. Ha gyorsan talpra nem állítják, ha nem jön gyorsan segítség és lőszer, az ántánt számára az egész ügy elveszett. Az ántánt, főleg pedig az angol flotta hírneve oly csorbát szenvedett, melyet szinte kiábrándulva fogadott az egész világ.

Oly jelek voltak ezek, melyek az ottomán kormány előtt világossá tették, hogy a legközelebbi időkben a háború egész dühe a Dardanellák ellen fog fordulni s hogy az ántánt mindent meg fog tenni döntő és gyors siker elérésére.

A lehető leghevesebb harcokra kellett készülni, és pedig úgy fegyverrel, mint a diplomácia terén. Az ántánt diplomáciai aknamunkája folytán Olaszország keze már a kard markolatán volt, minden pillanatban készen arra, hogy az ántánt oldalán kirántsa. Bulgária, Románia, Görögország a lehető legnagyobb diplomáciai nyomás alatt volt; ígéret, fenyegetés, megvesztegetés igyekezett őket az ántánt oldalára hajtani és pedig minél előbb. Az orosz nem várhatott.

Törökország erődei a Dardanelláknál a hónapok óta tartó küzdelemben igen meg voltak viselve, egy rövidesen megújuló erőteljes támadás esetére nem ígértek biztos védelmet. Elsősorban tehát minden erőfeszítéssel a károk kijavításán, az erődök védelmi állapotba való helyezésén kellett lázas sietséggel dolgozni. Ehhez járult, hogy a Dardanella-erődök főleg a tenger felőli védelemre voltak berendezve, a szárazföldi oldal felől jövő támadások ellen nem fejthettek ki nagy erőt. Pedig az ántánt sajtója mindjárt a március 18-iki kudarc után nyíltan hirdette, hogy: »a tengeri hadműveletek megszakítását a központi hatalmak és Törökország félremagyarázzák s török győzelemnek tekintik fel. Örömük csakhamar keserű kiábrándulással fog végződni. Flottánk önként hagyta abba a küzdelmet, mert kitűzött célját, a Dardanellák bejárati erődeinek elpusztítását elérte. Most már nyitva az út a szárazföld felől Konstantinápoly felé s a törökök mihamar érezni fogják dicső hadseregünk öklének súlyát.« Ezzel egyidejűleg hivatalos és nem hivatalos hírek Angliában és Franciaországban nagy csapatszállítási előkészületekről szóltak. Nagyszámú kereskedelmi és személyhajók gyülekeztek Marseilleban, az angol partokon és Egyiptomban. Az ántánt akciója nagy reklámmal előre beharangoztatott, mely jelenség az egész háború folyamán jellegzetes volt az ántánt-hadvezetésre nézve. Ők már előre győzni akartak, fantasztikus számokat emlegetve az expedíciós hadseregek számerejéről; ezzel akartak nyomást gyakorolni a balkáni semleges államok közvéleményére. Ha ezek a számok túlzottak voltak is, Törökország bizonyosra vehette, hogy csakhamar a szárazföld

felől is megindul a Konstantinápoly elleni akció. Az egyesült angol és francia hadseregektől egyelőre nem volt ok nyugtalanzkodni, azoknak idő kellett a csapatszállításra, a berendezkedésre, előkészítésre. Annál fenyegetőbb volt azonban a helyzet a szomszéd Balkán-államokkal szemben. Ha ezek engednek a nyomásnak és Törökország ellen fellépnek, akkor igen nagy haderőkkel kellett számolni.

Törökország feladata háromféle volt tehát: minden rendelkezésre álló technikai eszközzel a lehető leggyorsabban megerősíteni a Dardanellák és a Balkán-határ felé eső területeket, lehetőleg minden nélkülözhető erőt a főváros védelmére összevonni, az így összpontosított hadsereget minden szükségességgel felszerelni, végül pedig diplomáciai úton odahatni, hogy legalább a Balkán felől biztosítva legyen. Utóbbi szempontból főleg a közvetlen szomszéd: Bulgária lehetett veszedelmes, ezt kellett leginkább visszatartani minden lehetséges ellenséges lépéstől: Ha Bulgária legalább is semleges marad, akkor mintegy védőbástya fogja körül az európai Törökország határait, sőt talán némileg

Romániát is visszatartja minden könnyelmű lépéstől. A török diplomáciai munka tehát — természetesen a központi hatalmaktól a legmelegebben támogatva — főleg Bulgária megnyerésére irányult. Az egyezkedésre alapot nyújtott a Drinápoly—Dedeagacs közti vasútvonal, mely Bulgáriát a Földközi-tengerrel közvetlen összeköttetésbe hozta s így a bolgár külkereskedelmet a Dardanelláktól függetlenné tette. Kerültek légyen a jövőben a Dardanellák orosz kézre, Bulgáriának nem kellett attól az orosz fenyegetéstől tartani, hogy ez esetben elzárják előle a szabad tengerhez való kijutást. Az ántantaknamunka méregfoga ezzel ki volt húzva, Bulgária nyugodt megfontolással mérlegelhetette a helyzetet, nem kellett elhamarkodni, a pillanatnyi nyomás hatása alatt cselekedni. A jövő mutatta meg, hogy a török diplomácia jó úton kezdte a munkát s abból az alapból indult ki, mely egyedül volt alkalmas a veszély elhárítására.

Míg a diplomácia munkája folyt, a hadsereg munkája is megkezdődött. Liman von Sanders német tábornok, kire a szárazföldi hadsereg főparancsnokságát bízta, 1915 március 25-ikén Gallipoliba érkezett s személyesen vette át a védelmi munkálatok vezetését. A tábornok megérkezését Gallipoliba s a munkálatok megindulását Prigge német őrnagy, Liman von Sanders marsall segédtisztje, a következőkben vázolja:

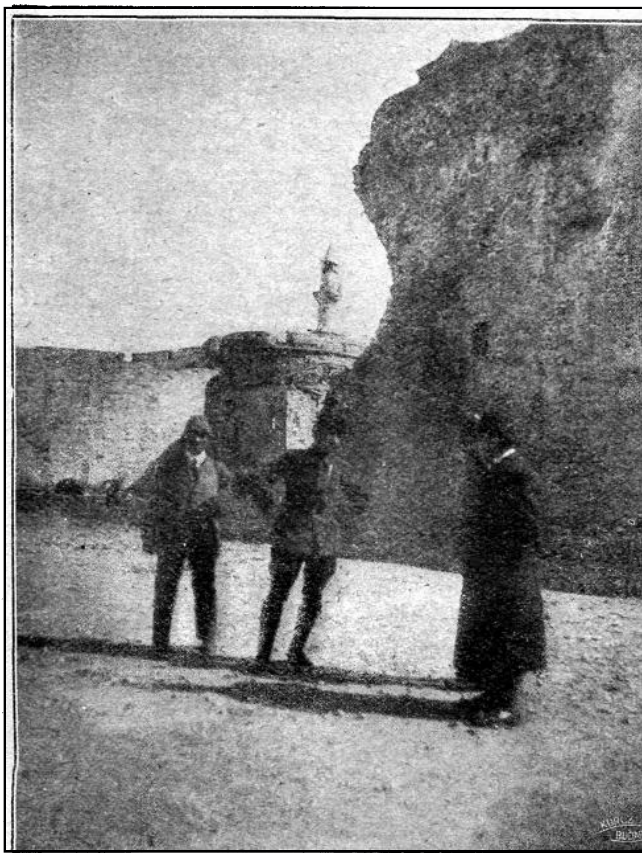
»Esszad pasa, Janina hősiességű védője, a III. török hadtest parancsnoka fogadta a marsallt. Közös, régebbi együttműködés folytán nagyra becsült, öreg ismerőse.

Az új parancsnok előtt az alárendelt csapatok még ismeretlenek voltak, mindössze rövid szemlét tartott felettük, mert főtevékenységét a háború kitörése óta a Konstantinápolyban összpontosított 1. hadsereg kiképzésének szentelte.

A marsall bízott az 1. hadseregben, éppen mert Esszad pasa keze alatt képeztetett ki. Liman von Sanders pasa Gallipolin való tartózkodásának első napjait az európai és ázsiai kiterjedt hadszíntér beutazására fordította. Száz és száz kilométert kellett automobilon, torpedónaszádokon, lóháton bejárni, sok helyütt hosszú utakat gyalog kellett megtenni. A nap 24 órája rövidnek tűnt fel.

A csapatok eddigi felállítását és elhelyezését alapján megváltoztatta. A török védők ugyanis zászlóalj- és századonként voltak elszórva a partok mentén, a magaslatokon, gyakran alig hozzáférhető helyeken.

Liman marsall nem akart ily szétszórt erővel tisztán védekezésre szorítkozni, hanem erős ellentámadással akart a támadásra felelni.

Csimenlik-erőd Csanak-Kalenál. A régi erőd falban egy gránáttalálat helye, a háttérben a megrongált minaret látható.

*Sir John Hamilton tábornok,
az angol Dardanella-hadsereg főparancsnoka.*

A csapatok a lövészárkokban való hosszú tétlenség után elszoktak a meneteléstől; ezen a téren is segíteni kellett.

Lőterek létesítettek, hogy a hónapok óta szünetelő lökiképzést felfrissítsék és folytassák; a kézigránátok, melyek a török hadseregben ekkor még ismeretlenek voltak, rendszeresítették. A török katonaság hamar beletanult az új harcieszköz kezelésébe.

Használható utak alig voltak a félszigeten. A kereskedelem és közlekedés eddig leginkább vízi úton a partok mentén bonyolódott le. A török hadsereg összeköttetéseit a vízre bázisozni túlmerész intézkedés lett volna.

Még a félsziget két legfontosabb pontja: Gallipoli és Maidosz között sem volt olyan út, mely legalább szükségképpen alkalmas lett volna járművek számára.

Sok hidat kellett építeni, terepakadályokat járhatóvá tenni, hogy az ösvényeket a

tüzérség számára is használhatóvá lehessen tenni.

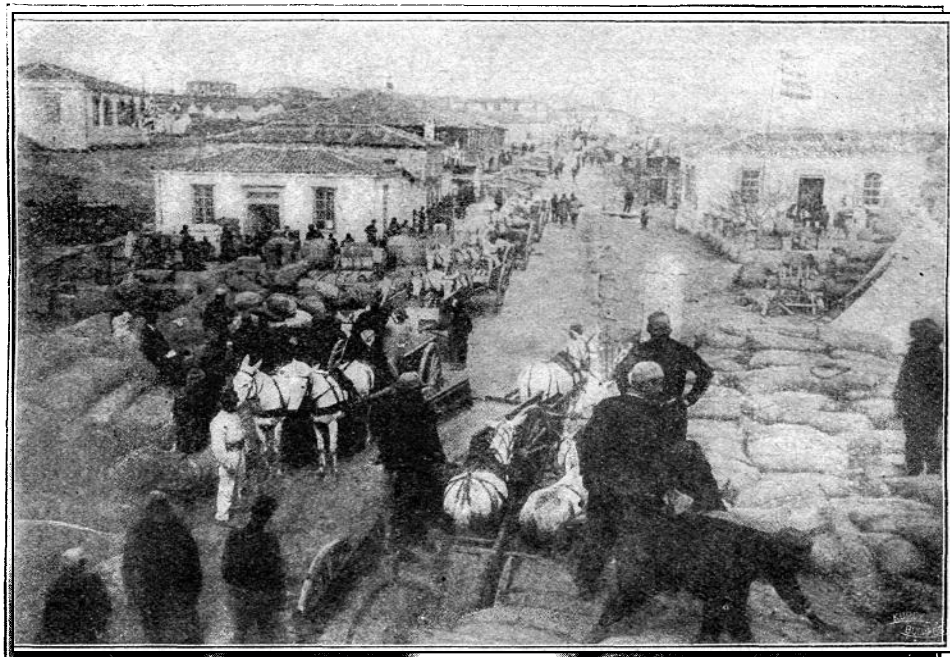
Az összes csapateltolásokat éjjel hajtották végre, hogy az ellenség az átcsoportosítást ne vehesse észre. Sir Hamilton, az angol főparancsnok később szemrehányásokat tett repülőinek hamis jelentések miatt. Igazságtalan dolog volt ezeket az első partraszállás kudarcáért felelőssé tenni.

Tábori sütődék telepítettek, a fegyver, lőszer, ruházat és felszerelés pótlását gyorsan szervezni kellett.

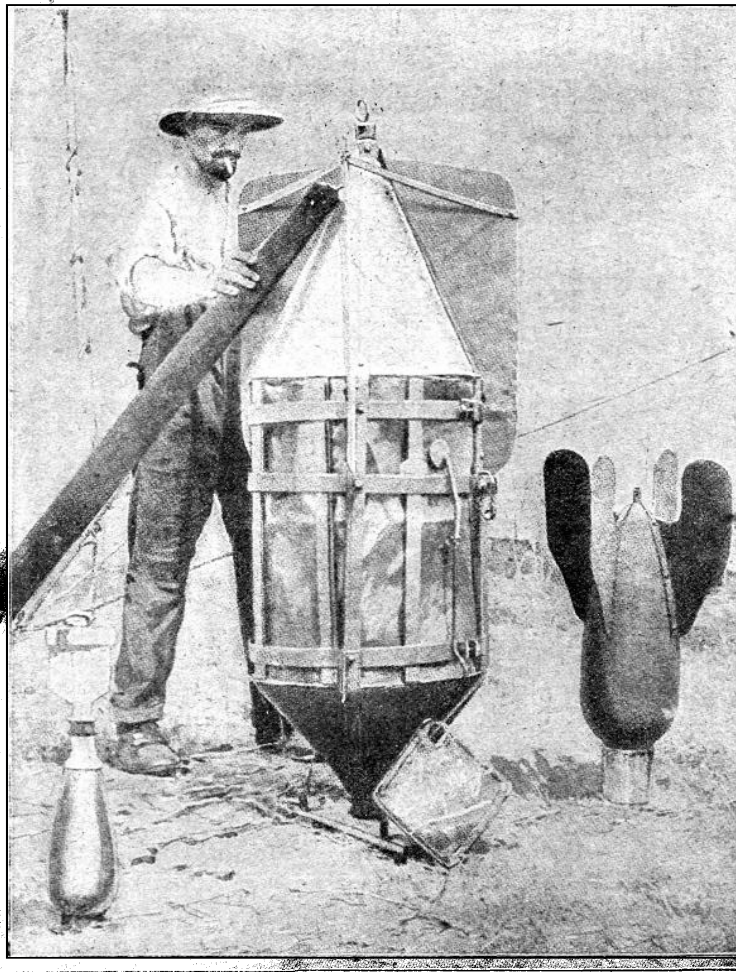
A Szároszi-öbölben a Kavak-folyó torkolatánál erős sáncművek készültek, Bulairnál néhány üteg helyét meg kellett változtatni. Nagaránál egy kikötőhely készült s intézkedések történtek az európai és ázsiai part közötti csapateltolások gyors keresztülvitelére.

Mindenre el kellett készülni, hiszen nem lehetett tudni, hogy az ellenség, mely Imbrosz, Lemnosz és Tenedosz szigeteken gyülekezett, hová fogja csapatait vetni.

A tett intézkedések mutatják a német beavatkozás eredményét, a német szervezőképességet. Az új török hadsereg oly körülményeket hagyott figyelmen kívül, melyek szinte maguktól értődőknek látszanak s melyeket a szervezett, rendszeres munkára szoktatott német szem azonnal felfedezett. Nem lehet azonban a mulasztásokat a törökök hibájául felróni. Az ország most ébredt újjá, még nem látott tisztán,

Az angolok raktárai Lemnosz szigeten, a Mudrosz-öbölben.

Óriási bomba, amelyet francia repülők Gallipoli félszigetére dobtak. Összehasonlításként kétoldalt a rendes, nagyságú repülőbombák láthatók. Angol fénykép után.

rengeteg teendő mellett nem tudta, mihez fogjon először; hiszen neki nemcsak katonai, hanem belső állami ügyeket is rendezni, szervezni kellett. A német parancsnok, ki tisztán a katonai védelem vezetésére volt hivatva, ki csak katonai szemmel nézett mindent, menten minden más irányú gondoktól, természetesen jobban és hamarabb felfedezhette a mulasztásokat. Viszont Liman von Sanders érdemeit sem szabad kicsinyelnünk. Éppen az általa tett intézkedések mutatják, hogy a sikeres védelem egyedül és kizárólag az ő érdeme s hogy nélküle a török védelem semmiképpen sem állhatta volna meg a helyét. Liman von Sanders közbelépése nélkül ma aligha tündökölné a félhold az Aja Sofia mecsetjén s talán az egész világháború más fordulatot vett volna Bizánc elestével. A janicsárok utódainak minden hősiessége kudarcot vallott volna az elmulasztott előkészületek miatt.

Mialatt a török védelem ily nagyszabású előkészületeket tett, az ántánt sem maradt tétlen. Neki érdeke volt, hogy minél hamarabb felvehesse a küzdelmet. A Dardanellák gyors meghódítása szinte életkérdésnek látszott s minden mulasztott nap egy új ellenséges üteg építését, új akadályok telepítését, újabb száz és száz emberélet pusztulását jelentette.

Első feladata volt Angliának a hadműveletek számára alapot, úgynevezett hadműveleti bázist teremteni. A legközelebbi erre alkalmas pont, Malta szigete még mindig túlságosan messze volt ahhoz, hogy a hadműveleteket onnan irányítani lehessen. A partraszállítandó hadseregnek egyszerre kellett a partokat elérni, nehogy részleges vereségnek tegyék ki magukat. A Földközi-tengeren mindenütt felbukkantak ellenséges tengeralattjárók, melyek a közlekedést veszélyeztették. Pedig minden zavar, melyet egy ellenséges tengeralatti támadás okozhatott volna, az egész vállalat megghiúsulását vonhatta volna maga után. A lőszerpótlás, az élelem utánszállítása pillanatnyilag sem szünetelhetett, ha a hadsereget nem akarták veszélynek kiténni. Mentől hosszabb volt pedig a tengeren megteendő út, annál valószínűbb volt a szállítás megzavarása. Az ántántnak tehát minden szükséges csapatot, lőszer, élelmet, egészségügyi anyagot úgy kellett felhalmozni, hogy azok

minden késedelem nélkül a lehető legrövidebb tengeri út megtétele után elérhessék a török partokat. Szükséges volt ily helyről már csak azért is gondoskodni, hogy esetleg megsérült hajóknak legyen közeli menedéke, hová rövid idő alatt befutva, az elsüllyedés veszélyétől meg legyenek mentve. A betegek, sebesültek elhelyezése, a csapatok táborozása, szintén közeli központot követelt, melyet először is erre a célra be kellett rendezni.

A lehető legalkalmasabb ily területek közül voltak: semleges görög szigetek, hol a partraszállított készleteket, csapatokat semmi baj sem érthette éppen a semleges terület miatt. Anglia tudta, hogy ellenfelei becsülettel megtartják a nemzetközi jogokat és a semleges területet tiszteletben fognak tartani. Angol hidegvérrel tette tehát reá kezét Imbrosz és Lemnosz szigetére (Tenedoszt már előbb meg-

szállotta) s berendezkedett ott úgy, mint saját területén. A szigetek semlegessége őt nem bántotta, a görög csak nem mer majd a hatalmas Albionnal szembeszállani.

Megfeleltek a szigetek a ravasz Angliának még más szempontból is. Neki mindig messzelátó tervei voltak, sohasem dolgozott a jelenre, minden tettében a jövőre való vonatkozást is kereste. Jelenleg kényszerült arra, hogy a Dardanellákat elfoglalja, hiszen orosz szövetségét, leghatalmasabb támaszát kellett megsegíteni. Azt azonban tudta, hogy Konstantinápolyra és a tengerszorosokra Oroszország feltétlen igényt tart s ha a meghódítás sikerül — amiben Anglia most már egy pillanatra sem kételkedett — Oroszország a szorosokat kizárólagos birtokának akarja tekinteni. Hiszen ezt ígérte neki Anglia a szövetség fejében. A ravasz brit politika számolt ugyan azzal, hogy esetleg sikerülni fog majd a szorosokat »nemzetközivé« tenni, természetesen úgy, hogy az angol maradjon ott az igazi úr, de számított még tovább is. Hátha az orosz ebbe nem fog belemenni? Akkor Angliának engedni kell, mert különben az orosz ellene fordul. Erre az esetre pedig gondoskodni kellett arról, hogy a Dardanellák orosz kézre kerülése esetén is az angol legyen az úr, nehogy a politika későbbi változása folytán az indiai utat az orosz valaha is fenyegethesse. Ha pedig a kijáratnál fekvő szigetek angol kézen vannak, akkor az orosz a legrosszabb esetben is csak névleges ura marad a szorosoknak, az angol a kijárat előtt elzárhat minden további közlekedést.

A szigetek megszállása tehát angol unszólásra megtörtént. Óriási barakktelepek, raktárak, hajójavító-műhelyek, mólók nőttek ki gombamódra máról-holnapra a földből. Egymásután érkeztek a szállítógőzösök élelmi-, lőszer-, ruházati, egészségügyi anyaggal. A szigetek és a szárazföld közti tengerszorosokat aknák zárták el, hogy az ellenség a kikötőknek közelébe se férkőzhessen. Repülőállomások létesültek, honnan kiindulva az angol és francia repülők megkezdték a felderítés munkáját. Óriási ács-telep készült, hol lázas sietséggel rótták össze a kikötőhidakat, kompokat, melyek a partraszálláshoz voltak szükségesek. Lassanként megkezdődött a csapatok, ágyúk szállítása is. A támadás nemsokára megindulhatott, az angol és francia minden rendelkezésre álló erőt, amit másutt csak nélkülözni tudott, a szigetekre összpontosított.

Közben természetesen a hajóhadak sem pihentek, volt dolguk elég. Elsősorban a szál-

lítóhajók kísérése, védelmezése adott nekik dolgot, másrészt pedig a törököket kellett a lehetőség szerint akadályozni abban, hogy előkészületeiket zavartalanul végezhesék. Végül pedig a tengerpartot egész hosszában pontosan ki kellett kémlelni, hogy a partraszállásra hol lennének a legkedvezőbb pontok s ezeken a vízmélységet stb. megállapítani.

A »Henri IV.« francia sorhajó a szároszi partok mentén végezte ezt a feladatot. Nappal torpedójárművektől kísérve, a partok mentén cirkált, éjjelre a kis Szárosz-sziget egy öblében vetett horgonyt. Vele szemben a törökök egy kis üteget építettek be, melyet hegyi ágyúkkal raktak meg, hogy a kedvező ponton esetleg partraszállott ántánt-csapatokat fogadhasanak. A munkálatok éjjel folytak, nehogy a francia hajóról észrevegyék. Április hó 14-ikén az üteg készen volt s ekkor megtörtént az a csoda, hogy a kis hegyi ágyúk megtámadták a hajóóriást. Utóbbi minden veszély ellen biztosítottan véelve magát, mint rendesen, estére kelve az öbölben lebocsátotta horgonyát. Ekkor egészen váratlanul, közvetlen közelből az összes török hegyi ágyúk gyorstüzet indítottak a hajóóriás ellen. A páncélos szörnyetegben persze nem tudtak kárt tenni a kis ágyúcskák, de a sok szúnyogcsípés is kellemetlen volt az óriásnak, hiszen nyugodt pihenése meg volt zavarva, a golyózáporban a hajón minden közlekedés ki volt zárva. A kis bosszantó ágyúknak a nagy hajóágyúkkal való leküzdése kissé drága szórakozás lett volna s így az óriás Gulliver kitért az apró ellenségek elől, elhagyva megszokott éjjeli pihenőhelyét, de felhagyott egyszerűs mind a partmérésekkel is. A török csak ezt akarta.

Pár napra rá, április 18-ikán az angol flotta szenvedett érzékeny veszteséget. Az »E 15« jelzésű tengeralattjáró naszádja aknára futva felrobbant és elmerült. A személyzetből 3 tiszt és 21 ember török fogságba jutott.

Ily apró eseményekkel telt az idő, míg végre úgy látszott, hogy itt a cselekvés pillanata. Sir John Hamilton angol tengernagy kémjelentések szerint Tenedosz szigetén tartózkodott.

Egyidejűleg azonban hírek érkeztek arról, hogy a Lemnosz és szomszédos szigeteken összpontosított ántánt-haderők Egyiptomba szállítatnak s ott egyesülve az oda beérkezett indiai és ausztráliai csapatokkal, a Szinai-félszigeten kezdik meg az offenzívát, fellépve egyidejűleg a kisázsiai parton is Szmirna ellen.

Athénből érkezett hírek elmondották, hogy Alexandria előtt 200 angol-francia szállítóhajó

áll készen arra, hogy az Egyiptomban összegyűlt csapatokat Szmirna ellen szállítsa. Állítólag 180.000 ember van összpontosítva erre a vállalatra, és pedig 50.000 francia, 130.000 angol, ausztráliai és indus.

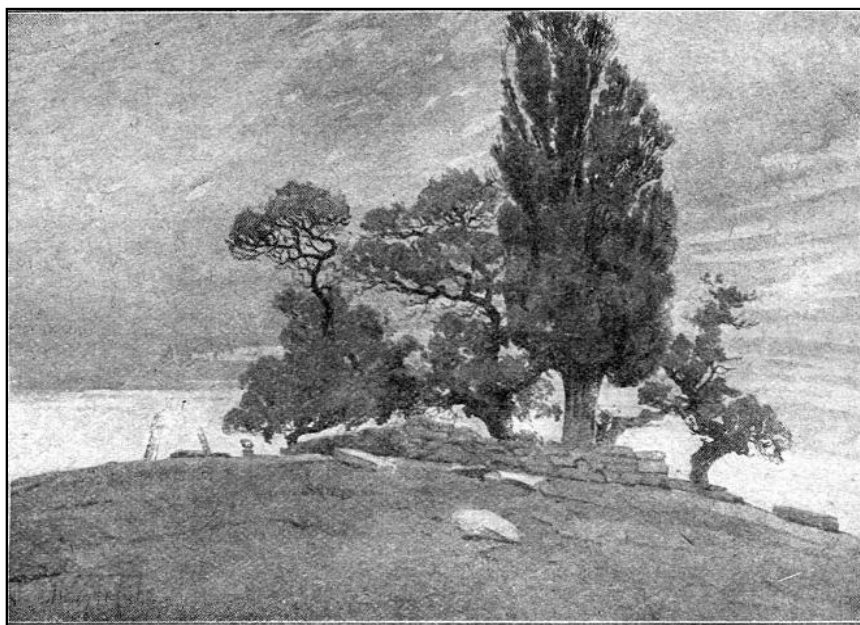
Végül betetőzésül megérkezett a római távirati ügynökség jelentése, hogy Szebasztopolnál 150 szállítógőzös áll készen arra, hogy az ott összpontosított három orosz hadtestet a Boszporusz ellen szállítsa.

Mindezeknek a híreknek, melyeket többször megcáfoltak, majd ántánt-forrásból ismét megerősítettek és kiegészítettek, céljuk volt: a törököt zavarba ejteni az igazi szándék felől, csapatokat vonni el a Dardanelláktól, vagy legalább onnan távoleső pontokra leszögezni azokat a török haderőket, melyeket a porta a Dardanellákhoz tudott volna vonni.

Liman von Sanders pasa azonban átlátott a szitán, nem engedte magát ily álhírek által

félrevezettetni, ment egyenesen kitűzött célja felé. Magatartásának köszönhető, hogy a mindenünnen érkező rémhírek Konstantinápolyban és egész Törökországban hatástalanok maradtak s a nép megtartotta bizalmát, hidegvérét.

Igy érkezett el 1915 április 25-ike, az első nagy partraszállás napja. A török azonban ekkor már teljesen felkészülve fogadta az ellenséget; egy hónappal előbb talán végzetes lett volna az ántánt-támadás. De nemcsak a törökkel szemben késtek el az angol-francia hadak, hanem az oroszokkal szemben is. A sok diplomáciai huzavona, az angol és francia hadvezetőségek folytonos tanácskozásai, parancsnoklási kérdések stb. miatt az előkészületek nem folytak oly gyorsan, mint kellett volna. Április 25-ikén indulhatott csak meg a mentőakció s pár napra rá, 1915 május hó 3-ikán, az orosz megkapta Gorlicénél azt a halálos döfést, amit a nyugati ántánt-hatalmak el akartak fejezől hárítani.

Török katonai temető a Gallipoli-félszigeten.